6. 6. Погодин И.А. Психотерапия, фокусированная на диалоге: учебн. пособие / И.А. Погодин. – М.: Флинт: НОУ ВПО «МПСИ», 2010. – 280 с. (Библиотека психолога).
7. Терапевтические отношения в психоанализе / Под ред. И. Романова, К. Ягнюка. Пер. Е. Пчельникова, Ю. Кобец, С. Дурас, А. Шутков, О. Исакова – М.: «Когито-Центр», 2007. – 236 с. (Библиотека психоанализа).
8. Терапевтические факторы в психоанализе. Специфичность и неспецифичность процессов трансформации / Под ред. А. Казанской. Перевод с итал. О. Живаго – М.: «Когито-Центр», 2007. – 206 с. (Библиотека психоанализа).
9. Флоренская Т.А. Диалогическое общение как путь духовного преображения личности // Гуманистические проблемы психологической теории. – М.: Наука, 1995. – С. 136-162.
10. Якоби М. Встреча с психоаналитиком. Феномен переноса и человеческие отношения / Под ред. А. Павлова. Перевод с англ. В. Мершавка. – М.: Институт общегуманитарных исследований, 1996. – 180 с.

Резюме. В статье представлен интерактивный подход, позволяющий рассматривать процесс оказания психологической помощи как совместную познавательную деятельность психолога и субъекта саморазвития. Перечислены интерактивные авторские методики диагностики нарушений диалогов субъекта самопознания.

Ключевые слова: интерактивный подход, психологическая помощь, познавательная деятельность, интерактивные авторские методики.

Резюме. У статті представлено інтерактивний підхід, який дозволяє розглядати процес надання психологічної допомоги як спільну пізнавальну діяльність психолога і суб'єкта саморозвитку. Перераховано інтерактивні авторські методики діагностики порушень діалогів суб'єкта самопізнання.

Ключові слова: інтерактивний підхід, психологічна допомога, пізнавальна діяльність, інтерактивні авторські методики.

© 2013

В. С. Ярошенко (м. Краматорськ)

КАТЕГОРІЯ АРХЕТИПУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку психології актуалізувалася потреба в удосконаленні фахової підготовки майбутніх практичних психологів. Це передбачає покращення теоретичної та практичної складових учбового процесу і ґрунтується на урахуванні феномену цілісної психіки людини, в нерозривній єдності її свідомої та несвідомої сфер. Архетипна символіка є однією з центральних проблем, від розв'язання якої залежить успішність використання метафоричних форм дослідження в практичній психології. Саме такі вміння – невід'ємна умова ефективної діяльності психолога в галузях соціальної допомоги та психологічної служби, результативність роботи яких зумовлена якісною підготовкою практичних психологів у вищих навчальних закладах. Рівень їхнього професіоналізму визначається не лише теоретичним рівнем підготовки, а й ступенем особистісної відкоригованості. З огляду на це дуже важливим є здійснення глибинно-психологічної корекції майбутнього практичного психолога, яка дає змогу нівелювати особистісну проблематику в процесі оволодіння професією.

Аналіз останніх публікацій. Предметом уваги сучасних науковців виступають професійно-важливі якості особистості психолога (О. Ф. Бондаренко, М. В. Молоканов, В. Г. Панок, Н. І. Пов'якель, О. С. Романова, Н. В. Пророк, Н. В. Чепєлєва О. В. Швачко) особливості процесу професіоналізації психологів (Ж. П. Вірна, О. Едап, С. Д. Максименко, О. М. Родіна, П. Н. Прудков, Є. В. Чорний); професійне самовизначення як один з аспектів становлення професійної свідомості (М. Ю. Варбан, Т. В. Кудрявцева, І. М. Семенов, С. Ю. Степанов, В. Ю. Шегурова, О. Р. Фонарьов). В роботах Г. О. Балла, С. В. Васьківської, А. В. Вихруща, В. В. Власенка, Т. В. Говорун, П. П. Горностая, Т. Б. Ільїної, В. І. Карікаша, В. Д. Потапової, В. А. Семіченко, Т. С. Яценко та ін. висвітлюються питання особистісного зростання психологів, специфіки їх професійного мислення та розвитку комунікативної сфери, умов формування професійно значущих якостей, ролі активних методів навчання та конкретних інтерактивних методик у цьому процесі, обґрунтовуються програми професійної підготовки психологів у вищих навчальних закладах тощо. Ціннісно-смислові та мотиваційні аспекти професіоналізації фахівців у галузі практичної психології висвітлено у працях Ж. П. Вірної, Х. М. Дмитерко-Карабин, Т. А. Кадикової, Н. І. Пов'якель, І. М. Попович, Л. М. Урупи, Н. В. Чепелєвої, Н. Ф. Шевченко та ін.

Мета дослідження: проаналізувати функцію категорії архетипу в професійній підготовці практичного психолога.

Виклад основного матеріалу. Поняття *професіоналізму* в літературі тлумачиться як здатність самостійно, відповідально й творчо проектувати й реалізовувати власну діяльність [6]. Важливими передумовами його

формування є також мотивація вибору майбутньої професії (яка не завжди чітко усвідомлюється психологами) та об'єктивні складові професійної діяльності.

Нині виокремлюють два основних аспекти підготовки психолога-практика: професійний та особистісний, які є взаємозумовленими і взаємопов'язаними. Складові професійного аспекту майбутнього психолога такі: формування відповідного рівня компетентності через набуття знань, умінь, навичок; розвиток творчого потенціалу та здатність реалізуватись у професійній діяльності.

Дослідники зазначають недостатню розробленість детальної моделі психолога-практика, невизначеність структури й рівня його фахової освіти, критеріїв готовності до професійної діяльності. Це зумовлює потребу в інтеграції практичної складової підготовки з теоретико-методологічною. Теоретична озброєність передбачає розкриття сутності та каузальних передумов психокорекційного процесу, його теоретичних засад, що ґрунтуються на результатах безпосередньої психологічної практики.

Як стверджує В. А. Семіченко, кожна конкретна людина, навіть якщо вона старанно «всотує» в себе ці об'єктивні тенденції, вимоги, часто починає реалізовувати їх у своїй життєдіяльності в значно зміненому вигляді, коли наявність змін, трансформування загальних вимог людиною може не усвідомлюватися і не визнаватися [8]. Отже, дослідники зосереджують увагу на неусвідомлюваних чинниках, що великою мірою позначаються на процесі формування фахової майстерності суб'єкта.

Н. Л. Коломінський також наголошує на важливості поєднання професійних та особистісних чинників за одночасної відносної автономії професіоналізму й особистісної спрямованості; необхідності гуманістичної спрямованості психолога, що унеможливлює маніпулятивну стратегію поведінки; відповідності особистісних рис загальнолюдським і національно-культурним цінностям; поєднанні навчальної діяльності з особистісно-орієнтованою психокорекційною діяльністю [4].

Е. Шостром вважає, що важливими професійними рисами психолога є: професійна відповідальність; зосередженість більше на взаємодії протагоніста й консультанта, аніж на проблемах і методах професійної роботи як таких; ефективне застосування наукових даних та діагностично спроможних методів для вирішення проблем людини; віднаходження адекватних теоретичних концепцій для примирення суперечливих поглядів стосовно пояснення динаміки змін, що відбуваються з протагоністом [10].

О. Ф. Бондаренко окреслює чотири взаємопов'язаних методичних аспекти професійно-особистісної підготовки психолога: побудову теоретичної моделі спеціаліста, що передбачає розроблення стандартів (норм і нормативів), вимог до його особистості й діяльності; добір професійно придатних психологів-практиків; визначення змісту їхнього навчання й особистісного розвитку; розв'язання проблеми власне професійного самовизначення (професійної ідентифікації) [2].

Більшість дослідників дотримується позиції, що якісна підготовка психологів-практиків передбачає формування їхнього світогляду, стійкої системи гуманістичних цінностей, яка відповідала б професійному етикету практичної діяльності. Необхідним, на думку О. Ф. Бондаренка, є виокремлення «суб'єктності фахівця із загальної позаособистісної системи детермінації його діяльності», коли «на місце зовнішніх спонук, умінь і «технік» стають особистісне «Я», його когнітивний, поведінковий та екзистенційно-смисловий потенціали» [3].

Дослідниця М. В. Бадалова [1] наголошує на актуальності підготовки фахівців-психологів за сучасної соціокультурної ситуації, оскільки засвоєння професійного досвіду відбувається на тлі перебудови стереотипів традиційних форм професіоналізації. Відтак найголовнішою із професійно-особистісних характеристик практичних психологів стає здатність до професійної рефлексії. Дослідниця наголошує на важливості формування навичок систематичного самоаналізу із наступною творчою активізацією власної фахової діяльності. Саме творчість, на думку багатьох науковців, забезпечує перехід від незнання до знання, вихід за межі вже відомого, накопичення нових знань. І передусім це стосується професії психолога, котра, як ніяка інша галузь діяльності, потребує застосування творчого підходу.

Н. Наумова виокремлює, що здатність до творчості сприяє формуванню тих рис особистості, що є необхідними для професійної діяльності майбутнього психолога – стійкої потреби в постійному оновленні знань, уміння глибоко проникати в сутність проблеми, бачити зв'язок між явищами; здатність узгоджувати новий особистісний досвід із досвідом інших; творчої самостійності; прагнення до самовдосконалення, самореалізації [5].

В. Г. Панок та Л. І. Уманець стверджують, що належний рівень професійної підготовки майбутнього психолога може бути забезпечений лише за умови розвитку та самореалізації його особистості [7].

Аналізуючи проблему формування професіоналізму в *галузі практичної психології,* дослідники зазначають, що фаховими можна вважати навички, які забезпечують максимально можливу відповідність між намірами, цілями дій і самими діями. Така теза підтверджує, що необхідні певні переконання, які містять емотивну зацікавленість у практичній психології, набуття тотожності із собою з орієнтацією на професійну діяльність саме у цій сфері.

За Н. В. Чепелєвою [9], фахова підготовка практичного психолога у вищому навчальному закладі має складатися з двох етапів: підготовчого (початкового) та діагностичного. На першому студентів диференціюють за рівнем придатності до роботи з людьми. Мета цього етапу – зорієнтувати їх на різні напрями професійної діяльності (психолог-викладач, психолог-дослідник, психолог-терапевт), а також адаптувати до майбутньої професії активними методами психологічного навчання.

Особистісна корекція сприяє набуттю професійних рис майбутнього психолога, хоча в наукових дослідженнях обґрунтовується думка про необхідність для професійної самореалізації в галузі практичної психології початкових особистісних характеристик суб'єкта. Т. С. Яценко такими характеристиками вважає психологічну сміливість, силу волі, відкритість до набуття нового досвіду, а здатність до творчої самореалізації, яка на її думку, у професійній діяльності можлива не лише через розширення знань, вироблення практичних навичок і вмінь, а передусім через становлення та психокорекцію своєї особистості, розвиток власних соціально-перцептивних умінь та професійної інтуїції [14].

Центральною ланкою підготовки психолога-практика дослідниця вважає володіння знаннями про цілісну психіку людини в її невіддільній єдності свідомої та несвідомої сфер [13]. Тобто у процесі професійної підготовки майбутніх психологів до практичної роботи у галузі психокорекції вони оволодівають навичками глибинного пізнання психіки людини, що реалізується в межах психодинамічного підходу.

Майбутній практичний психолог вчиться ефективно використовувати такі методи глибинної психокорекції: психоаналіз комплексу психомалюнків, застосування предметних моделей, іграшок, каміння та тіста, аналіз семантики висловлювань. Його практичні вміння базуються на знанні психодинамічної теорії та методології глибинного пізнання, розумінні сутності методу АСПП, у я кому одне з головних завдань – розуміння категорії архетипу. Згідно з психодинамічною теорією, «архетипи – це не лише здатність психіки передавати зміст в образах, а й можливість пізнавати логічний зміст несвідомого» [11]. В цьому підході важливе твердження, що архетип передається із покоління в покоління як інстинкт, сприяє вираженню інформації несвідомого, з використанням образних запасів, які зберігаються у кожного з нас в колективному несвідомому. Саме завдяки архетипу в поведінці об’єктивується «таємна» інформація з глибин несвідомого. Цілісність психіки й взаємозв’язок свідомої та несвідомої сфер забезпечується адаптацією архетипних символів до просоціального та індивідуально-неповторного досвіду суб’єкта [15].

Досвід Т. С. Яценко та здобутки її наукової школи дають підстави стверджувати, що пізнання несвідомого без участі архетипів неможливе, оскільки архетип нерозривно пов’язаний із свідомим та несвідомим. Архетип – це універсальний механізм візуального синтезу змісту обох сфер психіки у символічній формі. Архетип сильний тим, що ним можна скористатися для вираження інтимно значимого змісту психіки. В цьому і полягає його місія «надання допомоги» в процесі глибинного пізнання [14].

Висновки та перспективи розвитку. Оскільки професійно значущі характеристики можуть бути сформовані за умови пізнання психологічних механізмів, які, хоч і здебільшого невидимі, проте імперативно керують поведінкою суб'єкта, майбутній психолог має проходити терапевтичні сесії як клієнт для глибшого розуміння й пізнання себе, формування здатності відстежувати власні психологічні проблеми та конструктивно взаємодіяти з іншими суб'єктами.

Таким чином, архетип – це спосіб поєднання образів, символів, знаків за допомогою образних форм, які передаються з покоління в покоління. Виходячи з вищезазначеного, можна говорити про провідну роль архетипу в процесі пізнання індивідуально неповторного змісту психіки особистості, зокрема її несвідомої сфери. Вивчення архетипу в функційно-семантичних аспектах символізації змісту несвідомого є важливим для глибинно-психологічної корекції.

Для цього майбутній практичний психолог має володіти знаннями глибинної інтерпретації архетипної символіки людини.

Глибинна психологія розкриває зміст суперечливості психіки, що і є шляхом надання реальної допомоги людині в розв’язанні особистісних проблем. Метод АСПП є когнітивно-зорієнтованим, що дає змогу пізнавати глибинні змісти, які виражають архетипи.

Отже, практичний психолог-професіонал має поєднувати в собі якості, що відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям, та водночас володіти високим рівнем психологічної професійної компетентності, яка полягає, зокрема, в умінні розпізнавати та інтерпретувати архетипну символіку.

Література:

1. Бадалова М. В. Профессиональная рефлексия практических психологов / М. В. Бадалова // Практична психология та социальна робота. – 2002. – №4. – С. 28 – 30.
2. Бондаренко А. Ф. Личностное и профессиональное самоопределение психолога-практика / А. Ф. Бондаренко // Московский психотерапевтический журнал, 1993. – №1. – С. 63 – 76.
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика : Учеб. пособ. / А. Ф. Бондаренко. – К. : Укртехпрес, 1997. – 216 с.

4. Коломінський Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога / Н. Л. Коломінський // Практична психологія та соціальна робота. – 003. – №4. –С. 12 – 3.
5. Лейбин В. М. Словарь справочник по психоаналізу / В. М. Лейбин. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с.
6. Основи психології : Підручник [За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця]. – К. : Либідь, 1996.
7. Основи практичної психології : Підручник. [В. Панок,Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін.]. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
8. Семиченко В. А. Теоретические и методологические предпосылки системной рефлекси как компонента профессионального мышления жизнедеятельности человека / В. А. Семиченко // Професійна освіта : Педагогіка та психологія (пол.). – 1999. – №1. – С. 209 – 227.
9. Чепелева П. В. Проблемы личностной подготовки психолога-практика в условиях вуза / П. В. Чепелева, Л. И. Уманец // Актуальные проблемы психологической службы : теория и практика : Сб. материалов Международной конференции (8—9 сентября 1992 г.). – Т. 2. – Одесса: Общество психологов Украины, МОУ, ОГПИ им. К. Д. Ушинского, 1992. – С. 111-112.
10. Шостром Э. Терапевтическая психология. Основы консультирования и психотерапии / Э. Шостром, Л. Браммер [Пер. с англ. В. Абабкова, В. Гаврилова]. – СПб. ; М. : 2002. – 624 с.
11. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога- практика: Навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К.. : Вища школа, 2008. – 342 с.
12. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. / Т. С. Яценко – К.: Вища шк. , 2006. – 382 с.
13. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика : Навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2006. – 382 с.
14. Яценко Т. С. По той бік символіки психомалюнків / Т. С. Яценко // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 7.
15. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. Посіб. / Т. С. Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.

Резюме. В статті розкрита проблема особистісної та професійної підготовки психолога-практика в сучасних умовах, описуються складові професіоналізму фахівця. Увага акцентується на ролі архетипної символіки в професійній підготовці практичного психолога.

Ключові слова: професійна підготовка, професіоналізм, психокорекційний процес, свідоме, несвідоме, цілісність психічного, психодинамічна теорія.

Резюме. В статье раскрывается проблема личностной и профессиональной подготовки психолога-практика в современных условиях, описываются составляющие профессионализма специалиста. Внимание акцентируется на роли архетипной символики в профессиональной подготовке практического психолога.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессионализм, психокоррекционный процесс, сознание, бессознательное, целосность психического, психодинамическая теория.

© 2013

Т. С. Яценко, О. Н. Усатенко (г. Ялта),
А. Н. Каминская (г. Днепропетровск)

«ИНТРОВИЗИЯ-СУПЕРВИЗИЯ» В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ

Постановка проблемы. В основе исследования находится методология, базирующаяся на психодинамической теории, разработанной академиком НАПН Украины Т. С. Яценко.

Статья презентует фрагмент стенограммы, отражающей случай, в котором профессиональный психолог выступил в роли респондента, с которым работал начинающий психолог Е. Супервизия в сочетании с интровизией презентует функциональные возможности профессионализма психолога (в дальнейшем П.) в получении для себя личностно значимой информации и одновременно – оказание помощи начинающему психологу (Е.).

Впервые в супервизорской практике констатируются возможности *взаимоперехода интровизии в супервизию*, что основывается на гармонизации многоаспектности позиции П. Супервизионная активность П. основывалась не только на способности спонтанных реплик в роли респондента, но и предполагала, в случае супервизии, обобщение всего предшествующего поведенческого материала, полученного в диалоге: «Е. – П.». Поправки, вносимые супервизором П. в работу Е., сводились к коррекции постановки вопросов, при интровизировании собственных чувств. Супервизорская активность П. не создавала ему трудностей в переходе в позицию респондента, в чем убеждает стенограмма, представленная в данной работе. П. отмечает: «По